

cultura

JORDI PIFERRER, AUTOR DEL LLIBRE 'EL PAS DELS PIRINEUS'

“Entre el 1936 i el 1939 unes 10.000 persones van intentar entrar a Andorra”

Jordi Piferrer (Vilassar de Dalt, 1942) ha dedicat deu anys a investigar les rutes d'evasió cap a Andorra. A 'El pas dels Pirineus' (Pagès Editors), l'autor revela dades inèdites d'expedicions d'evasió a través dels Pirineus durant la Guerra Civil Espanyola i la Segona Guerra Mundial. La primera part del llibre la dedica a Escrivá de Balaguer, fundador de l'Opus Dei, que la tardor de 1937 va fugir de Madrid fins a Andorra. La segona, a les expedicions descobertes.

E. J. M.
ANDORRA LA VELLA

Mentre aprofundia en l'expedició d'evasió d'Escrivá de Balaguer n'ha descobert altres d'inèdites, fet que demostra que encara queda molt per saber sobre aquest episodi.

I tant! Tenim una pàgina web de l'associació d'amics del camí que va fer Josemaria Escrivá (www.palleros-andorra.org) i la gent que hi entrava ens escrivia sobre el pare, el tiet o l'avi que havien passat per allà. I així he anat recollint durant uns deu anys altres expedicions, les setze publicades i alguna altra.

I ha trobat algun protagonista.

A Isona n'hi havia dos, i un de Coll de Nargó, però quasi tots eren fills o néts.

Explica que encara s'emocionen recordant-ho...

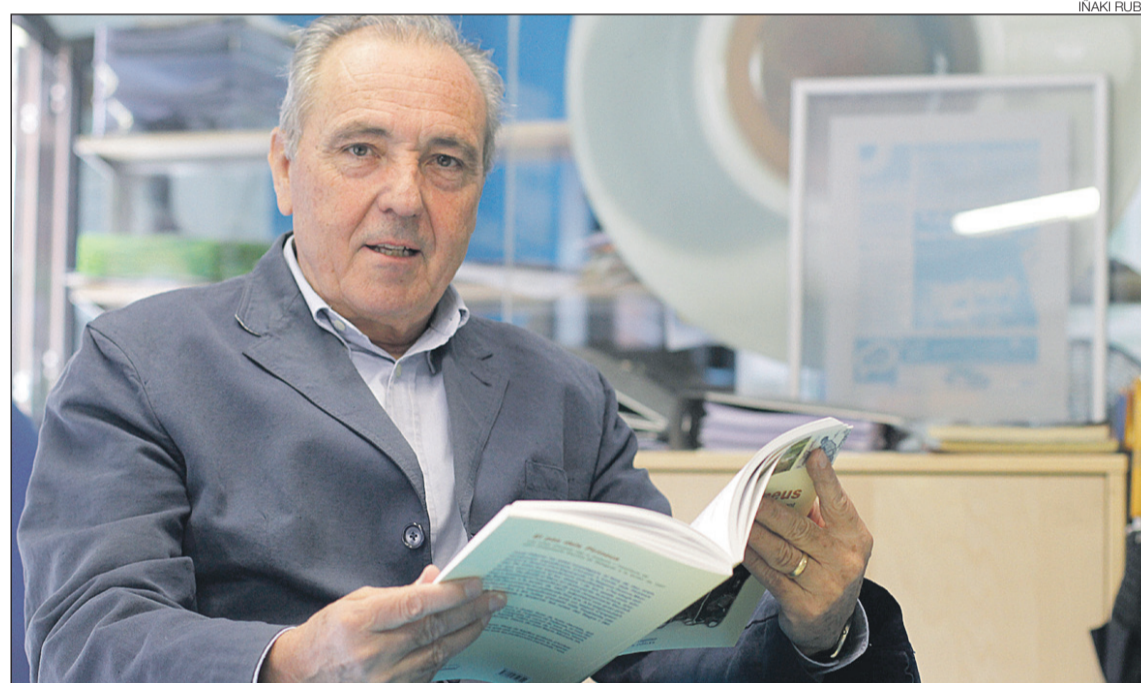
Sí, tots deien el mateix: “El que vam patir no se'ns oblidarà mai!”

De la lectura de les expedicions em quedo amb el fred esgarriós que van passar...

El que passaven a l'hivern... Les dues últimes expedicions que explico dels perseguits pels nazis, que creuaven de França a Andorra, van ser molt dures, van acabar extenuats. També n'hi ha una de molt maca, la de Josep Rossinyol, en què de 72 persones que van començar l'expedició 24 van morir i 17 van caure presoneres. Aquesta va ser molt dura, van travessar el Cadí en ple febrer...

La del Cadí, de les tres rutes d'evasió que assenyalen al llibre, era la més freqüent.

Per anar de Barcelona a Andorra hi havia sobretot dos grans rutes: la del Llobregat i

INAKI RUBIO

la del Segre. La del Llobregat i afluent travessava el Segre a la Palanca d'Alàs i pujava cap a la Rabassa. Aquesta era bastant dura perquè el Cadí normalment s'agafava per l'oest, no pels llocs més alts, però hi havia molta neu, sobretot al tram final, i el tram de pujar des del Segre fins a la Rabassa és molt dret...

Sobre els guies, dels que vostè comenta al llibre sembla que es van portar tots bé.

Sí, sí. Hi ha algun estudi, encara no publicat, sobretot en el cas de nord a sud (jueus perseguits pels nazis), que diu que hi va haver guies que van robar, es van aprofitar, van matar... Josep Cirera, el guia de l'expedició d'Escrivá, em va explicar que va trobar un guia mort que potser havia intentat matar a qui acompanyava... Però la majoria de les vegades eren professionals que feien contraban i aprofitaven per baixar gènere i pujar gent.

Però cobraven molts diners. Al final només podien intentar les

expedicions guiades els que tenien mitjans econòmics.

Sí, però depèn. Cirera, que va fer poques expedicions per la zona, explica que el primer que va passar el va pagar amb una gasosa a Sant Julià! Alguns passaven amics i d'altres sí que eren professionals que feien expedicions amb 100 persones o més. Aquestes tan grans ja eren per fer negoci. Cirera va fer set o vuit expedicions petites, però ell deia que no li agradaven.

Les expedicions de Cirera van ser totes exitoses. Potser perquè eren molt reduïdes.

És clar, les de 100 o 120 persones eren molt perilloses. Aquí ja es veu que anaven a fer negoci perquè és evident que de 120 no passaran tots. Els que no podien els deixaven i com que cobraven per avançat... El preu acostumava a ser de 500 pessetes, 1.000 –els de l'expedició de Josemaria van pagar 1.200 pessetes– i fins i tot 3.000! Són diners, sí, perquè un obrer guanyava unes 300 pessetes al mes. 1.000 pessetes

d'aleshores serien uns 4.000 o 5.000 euros d'ara! I a part d'això havien de pagar el menjar quan paraven.

La majoria dels qui van aconseguir entrar a Andorra no s'hi van quedar. De les expedicions que destaca quasi tots van anar a l'Espanya nacional.

Per anar a França havien de tenir un permís de treball o parents, si no no els hi volien. Si passaven els tornaven a la zona republicana. Molts s'escapaven perquè eren perseguits i anaven a l'altra zona. I a Andorra no hi havia feina per a tanta gent, si tenies diners t'hi podies quedar, i si no havies de marxar.

Al llibre explica que Andorra va passar de 4.000 a 8.000 habitants en tres anys (1936-1939).

Sí, sembla que del 36 al 39 van intentar passar a Andorra unes 10.000 persones, de les quals un 20-25% (unes 2.000) no van aconseguir entrar-hi perquè van ser detingudes a prop de la frontera o van morir.

En les expedicions que relata explica que els andorrans van ser hospitalaris i van acollir els refugiats.

Sí, molts fugitius van ser ben atesos. Com Rossinyol, a qui li van haver d'amputar els dits dels peus perquè els tenia congelats. El van acollir molt bé. L'hospitalitat va ser freqüent.

¿La investigació, com l'ha fet, sobre el terreny?

Com deia abans, molts ens van escriure a la web i després vam parlar-hi i hem recorregut els camins amb la gent dels pobles. Molts camins estaven tapats i ens va acompanyar gent de la zona. A més, jo pujo sovint a Andorra.

La primera part del llibre, la més extensa, la dedica a l'evasió d'Escrivá de Balaguer. ¿Què aporta de nou?

Els documents històrics i les fotografies que no s'havien publicat mai. Hi ha vuit documents inèdits: quatre del 1937 i quatre són records escrits entre els anys 1975 i 1980 sobre el que va passar. Els del 1937 eren els diaris que cada dia escrivia el grup que anava amb Escrivá (ell no escrivia). Era el *Diario del paso de los Pirineos*, que en deien.

Ho he publicat tal qual i després en faig comentaris, uns aclariments del que diuen uns i del que diuen els altres [Piferrer va conèixer el guia de l'expedició]. Crec que hi ha un 90% de certesa en els documents.

¿Recomana a la gent que faci aquestes rutes?

Sí, i tant, una cosa és llegir-ho i l'altra és fer-ho caminant. És bastant dur, molts quilòmetres, hi ha molt desnivell acumulat, i ells ho feien amb molt de fred, de nit i amb espadenyas. ■